

Abrir Rianxo ao mundo

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 54-58

Autoría: Profesorado do CEIP ADR Castelao de Rianxo

Formalización do texto: Uxía Bolaño

Incorporación do Tratamento Integrado das Linguas ao Proxecto Documental Integrado anual do CEIP ADR Castelao de Rianxo

ceip.castelao.rianxo@edu.xunta.es

Os proxectos documentais integrados (en adiante PDI) configúranse como procesos de aprendizaxe nos que o alumno, ademais de indagar arredor dunha temática, interrogante ou problemática en particular, afonda nos diversos mecanismos de busca de información e de traballo intelectual empregando, fundamentalmente, os apoios e recursos documentais da Biblioteca Escolar. Así, os PDI resultan “unha forma de traballo que permite transformar a información en coñecemento e coa que a biblioteca escolar se converte en eixo da acción educativa” (Piquín Cancio, 2011, p. 11), poñéndose en marcha mediante o desenvolvemento dunha metodoloxía activa e colaboradora que pon o acento no fomento de aprendizaxes autónomas.

Actualmente existe consenso arredor da consideración da importancia das bibliotecas escolares como centros multidisciplinares de actividades e variados recursos pedagóxicos ao servizo do ensino, a aprendizaxe e a innovación educativa (Álvarez, 2003; Castán, 2002). A publicación do Manifesto e as Directrices IFLA/UNESCO (*School Library Manifesto: The School Library in Teaching and Learning for All*) no ano 2000, tivo moita repercusión a este respecto (Carmacho, 2004), ao trasladar a necesidade da integración das bibliotecas escolares na práctica educativa e na cotidianeidade dos centros escolares, se ben xa dende a década de 1990 se veñen percibindo importantes cambios nesta liña ^[1]. O CEIP de Rianxo non foi alleo a esta realidade e, nos últimos anos, a súa Biblioteca experimentou unha cualitativa renovación posibilitada mercé dunha dinamización sen precedentes.

[1] Visibles a través dos encontros e xornadas que, no caso galego, se veñen desenvolvendo con maior intensidade na última década.

A XESTACIÓN DO PROXECTO DOCUMENTAL INTEGRADO

A comunidade educativa do CEIP ADR Castelao de Rianxo leva desenvolvendo diversos PDI dende a incorporación da Biblioteca Escolar do Centro ao PLAMBE^[2] (no curso 2008-2009) e, durante o pasado curso escolar 2017-2018, propúxose mergullar no traballo por proxectos, así como no Tratamento Integrado das Linguas (TIL). Con esta finalidade, o equipo docente decidiu traballar a mesma temática que a campaña de dinamización lectora da biblioteca escolar: a vila de Rianxo (e, polo tanto, todo o que se refire á súa cultura, historia e patrimonio). Deste modo, partindo do coñecemento da contorna máis próxima, procurábase fomentar o autoconhecimento, a valorización do propio e a implicación do alumnado no seu proceso de aprendizaxe, afianzando a Biblioteca Escolar como espazo aberto a toda a comunidade e, igualmente, erixíndoa como centro neurálxico de todo o Proxecto.

Con estes preceptos e co obxectivo principal de "dar a coñecer a vila de Rianxo ao mundo", o PDI procurou o desenvolvemento das diversas competencias clave:

- Competencia en comunicación lingüística (CCL), fomentando a comprensión lectora mediante a realización de lecturas de referencia dos recoñecidos escritores rianxeiros que entroncan co coñecemento do pasado e presente de Rianxo; o manexo de prensa escrita e dixital; entre outros. A expresión escrita foi tamén potenciada a través da elaboración de carteis, poe-

mas, invitacións, cartas, banda deseñada, contos, novas, adiviñas ou postais. Igualmente, favoreceuse o desenvolvemento da expresión oral coa posta en marcha de recitais de poemas rianxeiros, narracións de lendas da contorna, dramatizacións e interpretacións de cantigas populares da vila.

- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCT), empregando as unidades de medida para o deseño e elaboración de numerosos carteis, tarxetas, etc. Igualmente, traballáronse diferentes mapas e planos de Rianxo e procedeuse a investigar arredor dos ecosistemas da proximidade.

- Competencia dixital (CD), mediante o uso das tecnoloxías da información e da comunicación para proceder na busca de información en soporte físico e dixital. O alumnado familiarizouse cos procesos de elaboración de vídeos (realización de guións, ensaios, gravacións, montaxe e edición, entre outros) e, mediante o manexo da impresora 3D, puido deseñar pezas para xogos, maquetas e diversos elementos relacionados coa vila rianxeira. Tamén, o manexo de procesadores de textos e de programas para a elaboración de presentacións dixitais foi moi útil de cara a plasmar a información resultante das buscas.

- Aprender a aprender (CAA), posto que a propia aprendizaxe baseada en proxectos promove o desenvolvemento desta competencia. A planificación e a avaliación autónoma do propio traballo (individual e/ou grupal), así como as estratexias de traballo cooperativo, coa respectiva distribución de roles entre os membros dos grupos, favoreceu a asunción de responsabilidades e compromisos entre o alumnado.

- Sentido da iniciativa e espírito emprendedor (SIE), pois tendo como meta a realización dunha grande exposición final cos resultados do traballo realizado durante o desenvolvemento do PDI no Auditorio de Rianxo, o conxunto do alumnado de cada grupo-clase tomou decisións con respecto a: o deseño das súas tarefas, a elaboración dun plan de traballo, a análise dos contidos e a organización e resolución das dificultades ou dúbidas que xurdiron durante o proceso. Fomentar a iniciativa do alumnado por parte do profesorado foi crucial para propiciar a súa toma de decisións.

- Conciencia e expresións culturais (CEC), xa que as tradicións galegas e, particularmente, as rianxeiras, tiveron un importante papel no desenvolvemento do Proxecto. Así, o alumnado afondou no coñecemento do cancionero popular rianxeiro e, ao longo do curso, tivo ocasión de entoar cantigas como *A Rianxeira*, *Teño un amor en Rianxo* ou *Ai, Rianxo Rianxo, pájaro pinto*, entre outras. As danzas populares e as vestimentas tradicionais empregáronse en diversas actuacións e representacións teatrais, recitais poéticos, etc. O alumnado achegouse ao patrimonio rianxeiro, espertando nel un sentimento de orgullo e de valoración do propio.

A realización de saídas á contorna e a posta en marcha de tarefas de investigación sobre os petróglifos da contorna, os castros, o Castelo da Lúa, os pazos, a heráldica dos escudos presentes nas construcións da vila, así como as lendas ligados a estes, permitiu ao conxunto da comunidade educativa aprender co rico patrimonio material e inmaterial de Rianxo. A visita dos pintores locais Raúl Burés e Tantino, ou a investigación sobre as diferentes esculturas repartidas pola vila, favoreceron un maior

[2] Programa da Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia iniciado no ano 2005 a través do que se pretende estimular a renovación das bibliotecas escolares, tornándoas espazos creativos de aprendizaxe ao servizo do centro e da comunidade educativa no seu conxunto.

coñecemento do patrimonio artístico.

O coñecemento dos diferentes autores rianxeiros, tanto do pasado (a vida e obra de Castelao, Manuel Antonio, Rafael Dieste ou Faustino Rey Romero), como da actualidade (a través das visitas de Helena Villar Janeiro, rianxeira de adopción; Esther Carrodegua ou Xosé Ricardo Losada), estivo presente ao longo do curso.

- Competencias sociais e cívicas (CSC), debido a que a finalidade primordial do PDI parte dun carácter eminentemente social, ao tentar “amosar Rianxo ao mundo” e, polo tanto, coñecer ben as propias tradicións, paisaxes, xentes, gastronomía, patrimonio, etc. da vila para poder transmitir as a outras comunidades.

Durante o desenvolvemento do PDI tivéronse en conta os valores de igualdade, respecto mutuo e diálogo como ferramenta para a resolución de conflitos. Ademais, o colexio colaborou co Concello na campaña posta en marcha polo *25N Rianxo en Negro*, contra as violencias machistas e, nesta liña, os diversos grupos-clase do centro elaboraron carteis en branco e negro con ilustracións e lemas en contra da violencia; estes carteis foron expostos en numerosos comercios da vila e, igualmente, procedeuse á súa dixitalización para posibilitar a creación dun libro que pasou a formar parte dos fondos da biblioteca na sección *As nosas creacións*.

O traballo cooperativo propiciou que o alumnado se enfrontase a numerosas circunstancias nas que o diálogo e a argumentación resultase indispensable para o consenso e a toma de decisións.

As competencias sinaladas incardináronse no desenvolvemento da exposición que se celebrou no Auditorio Municipal, na que participou o conxunto da

comunidade educativa e na que puideron visibilizarse boa parte das tarefas levadas a cabo no marco do PDI.

O DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO DOCUMENTAL INTEGRADO

No desenvolvemento do PDI que nos ocupa participou a totalidade do profesorado e alumnado do centro. Convén destacar tamén a coordinación e colaboración existente entre os diferentes equipos do colexio, así como a participación dos membros do persoal de cociña do comedor escolar, que brindaron a súa colaboración levando a cabo o seu propio proxecto no marco do PDI, os “menús rianxeiros”.

A nivel de centro acordouse fixar como data límite para a finalización dos proxectos o mes de maio, de xeito que puidese ficar tempo dispoñible para organizar todos os materiais elaborados na exposición do Auditorio Municipal e así poder abri-la ao público a inicios do mes de xuño.

As tarefas levadas a cabo por niveis ou aulas foron coordinadas nas correspondentes reunións de coordinación de nivel, nas que participaron as/os titoras/es xunto co profesorado especialista e docente nos respectivos grupos. Todas as planificacións dos proxectos foron recollidas nun mesmo documento supervisado pola Xefatura de Estudos. Así mesmo, desde os equipos de Actividades Extraescolares, Biblioteca e de Dinamización da Lingua Galega contextualizáronse na temática do PDI todas as actividades propostas ao longo do curso, tamén as celebracións e conmemoracións. De igual modo, os equipos estiveron presentes na planificación dos proxectos realizados, asesorando e colaborando na súa posta en práctica, e poñendo ao dispor do profesorado e do alumnado os recursos da biblio-

teca escolar. A ampla coordinación posibilitada deste xeito, permitiu o intercambio e o enriquecemento de todas as actividades desenvolvidas.

Na súa posta en marcha poden distinguirse tres fases:

- Unha *primeira fase* na que se realizou unha aproximación ao tema a abordar, partindo da análise dos coñecementos previos e inquiredanzas do alumnado dos diferentes niveis. Con este fin, leváronse a cabo nas aulas diferentes chuvias de ideas arredor da cuestión: “que queremos saber sobre a nosa vila?”, a partir da que se abriron novos interrogantes como: “hai pintores/as en Rianxo?”, “quen construíu o Castelo da Lúa?”, “quen escribiu a Rianxeira?”, “quen traballa no Concello e que fan?”, entre outros. A partir destas inquiredanzas do alumnado, procedeuse á selección por aulas daqueles aspectos que maior interese despertaban para amosar “ao mundo” ese aspecto da vila de Rianxo.

- Na *segunda fase*, unha vez decidido o aspecto arredor do que indagar, iniciou o proceso de busca e contraste de información a través da consulta virtual e persoal (mediante a realización de entrevistas a familias ou expertos), a realización de saídas pola contorna (tales como as visitas ao Museo do Mar, a Casa Museo de Manuel Antonio, a Aula Activa do Mar, a Aldea Maldita, ou as diferentes parroquias que conforman Rianxo, alén dos percorridos pola lonxa, fábrica de conservas e porto da vila). Unha vez recollida a información que resultou de interese, efectuáronse tarefas de contraste, selección, análise, resumo e elaboración de diferentes tipos de textos que, á súa vez, posibilitaron a realización de presentacións dixitais e exposicións orais nas aulas.

- Na *terceira fase* procedeuse á organización da exposición dos

materiais derivados de todas as tarefas levadas a cabo durante o desenvolvemento do PDI no Auditorio Municipal de Rianxo. Para o transporte dos múltiples materiais elaborados contou-se coa colaboración de persoal do Concello. O proceso de organización dos materiais resultou moi laborioso, mais en canto puido apreciarse o resultado, a satisfacción entre profesorado e alumnado foi plena. Finalmente, deseñouse unha invitación para convidar ao conxunto da comunidade educativa ao evento, que permaneceu accesible durante parte do mes de xuño de 2018.

A VILA RIANXEIRA PROXECTADA POLO ALUMNADO

Entre todas as tarefas levadas a cabo por parte do alumnado ao longo do desenvolvemento do PDI, cómpre destacar entre outras:

- *Proxecto sobre os ecosistemas rianxeiros*, levado a cabo polo alumnado de 2º curso de Educación Primaria e centrado no estudo da fauna e flora de Rianxo, para o que se elaboraron maquetas dos distintos ecosistemas da contorna e figuras representativas dos animais da zona con materiais de refugallo. O vocabulario manexado, seguindo a metodoloxía TIL, traballouse en lingua galega, castelán e inglesa.
- *Proxecto sobre o Concello e os partidos políticos*, no que o alumnado investigou arredor do funcionamento dun concello, dos partidos políticos e das eleccións. Dentro das propias aulas procedeuse á creación de "partidos políticos", cun "programa electoral" que achegaba propostas para mellorar Rianxo. Procedeuse á exposición dos programas electorais e á realización de votacións entre as aulas participantes. Para concluír a actividade, redactouse unha carta

ao alcalde de Rianxo coas propostas que xurdiron.

- *Xogos sobre Rianxo*, que levaron ao alumnado a indagar sobre diferentes aspectos da vila rianxeira coa vontade de formular preguntas en lingua galega (traducidas logo ao castelán e ao inglés) que levasen á creación de xogos de pistas e de adiviñas.

- *Postais de Rianxo*, elaboradas a partir de debuxos que se traduciron da información previamente recadada sobre Rianxo.

- *Maqueta de Rianxo*, deseñada por parte do alumnado de 2º curso de Educación Primaria a partir do traballo efectuado arredor dos corpos xeométricos na área de matemáticas. Para a realización da maqueta empregáronse diversos materiais de refugallo que permitiron situar os nomes das rúas e facer réplicas das esculturas rianxeiras; mesmo se procedeu á creación de códigos QR e á súa incorporación en diferentes lugares da maqueta. Este material formou parte da exposición final e o alumnado puido explicar ás súas persoas achegadas como empregar os códigos.

- *Menús típicos rianxeiros*, acompañados por documentos con información sobre eles e elaborados grazas á implicación do persoal do comedor no PDI.

- *Receitarios rianxeiros*, contos sobre animais presentes na Ría de Arousa e lendas de tradición oral da vila, foron os aspectos sobre os que xiraron as actividades levadas a cabo en Educación Infantil en relación ao PDI. O alumnado realizou saídas á lonxa, ao Castelao da Lúa, á Aldea Maldita de Abuín e a unha das fábricas conserveiras da vila; recibiu visitas na aula de familiares, mariñeiros e persoas ligadas ao traballo no mar; visitou un barco de batea e un estaleiro, construíu o seu propio barco e creou un mural sobre o mar.

- *Rianxo do A ao Z*, foi o proxecto de 1º curso de Educación Primaria, no que o produto final, tras realizar as correspondentes buscas de información, compilacións e traballo de aula diverso, resultou un libro no que a través das letras do alfabeto se efectúa un percorrido por diferentes temas ligados a Rianxo.

- *Trivial rianxeiro cos escornabots* é o proxecto dunha das aulas de 2º curso de Primaria que tivo como elaboración final un xogo sobre Rianxo no que os escornabots cobran protagonismo.

- *Vídeo-roteiro por Rianxo e Guía turística Coñece Rianxo*, elaborados por aulas de 2º curso.

- *Descubramos Rianxo* é o título do proxecto realizado nas aulas de 3º curso de Educación Primaria, que levou á creación dunha serie de cadros de diferentes lugares rianxeiros. Para isto, ao longo do curso, o alumnado mantivo encontros con diferentes artistas locais, indagou na procura de información e realizou actividades relacionadas cos posibles modos de ver Rianxo a través de distintas técnicas pictóricas.

- *Rianxo adiviña* foi o proxecto do alumnado dunha das aulas de 4º curso de Educación Primaria, consistente na creación de adiviñas relacionadas con Rianxo e as súas parroquias.

- *Rianxo, anúnciate ao mundo*; baixo este lema o alumnado

doutra aula de 4º curso elaborou unha serie de carteis publicitarios nos que convidan a coñecer Rianxo. Empregáronse recursos informáticos para a creación dos carteis que se presentaron en lingua galega, lingua inglesa, linguaxe de signos e pictogramas. Procedeuse á gravación en varias linguas de anuncios publicitarios sobre Rianxo, así como *lapbooks* sobre o Castelo da Lúa e as Casas do Remo de Rianxo. Tamén realizaron adaptacións ilustradas de relatos de Castelao e Dieste, investigacións sobre os escudos presentes nalgunhas fachadas rianxeiras, reproducións plásticas de obras pictóricas de Castelao e elaboración dun libro informativo sobre Manuel Antonio e dun poemario ilustrado.

- *Benvidos a Rianxo* foi o proxecto desenvolvido por unha aula de 4º de Educación Primaria e que culminou no deseño de marcadores de páxina sobre Rianxo.

- *Rianxo no pasado ollando cara ao futuro. Rianxo en el pasado mirando hacia el futuro. Rianxo: from past to future*, é o título do proxecto realizado polo alumnado de 5º curso de Educación Primaria, que supuxo a realización de tarefas de investigación para recadar información e material gráfico sobre Rianxo no pasado. A través deste material realizáronse análises dos cambios acontecidos na vila ao longo do tempo, así como da súa repercusión social e económica. O proxecto levou á elaboración dun álbum dixital e doutro impreso con fotografías de Rianxo no pasado e na actualidade.

- *Ofertar Rianxo ao Mundo*, o alumnado de 6º curso de Primaria elaborou un panel informativo-turístico sobre cada unha das parroquias de Rianxo. Ao longo do curso ademais da busca, selección e elaboración de información para ditos paneis prepararon excursións ás distintas

parroquias nas que facían de guías turísticos aos seus compañeiros de nivel. Tamén gravaron vídeos en inglés sobre gastronomía rianxeira e as cousas que máis lle gustaban da súa vila que se poden ver na páxina web do colexio.

- *Os vellos non deben de namorarse*, obra teatral escrita por Castelao, foi a escolla do alumnado de 6º curso de Primaria para a súa adaptación e representación no Auditorio Municipal en tres pases (dous destinados ao alumnado do colexio e outro fóra do horario lectivo para os seus achegados), a obra está accesible a través da páxina web do centro.

Ademais dos proxectos sinalados, convén aludir á realización doutras actividades que favoreceron o desenvolvemento do PDI, tales como as levadas a cabo co emprego da impresora 3D, que posibilitou a transformación das ilustracións representativas de Rianxo seleccionadas por cada unha das aulas do CEIP en pezas que foron expostas no Auditorio rianxeiro. A revista escolar, *Ondiñas Veñen*, publicou un artigo no que se explica a vinculación destas pezas coa vila. Neste tipo de actividades, nas que o emprego das tecnoloxías tivo maior protagonismo, a colaboración e

asesoramento do equipo de TIC do centro resultou fundamental.

CONCLUSIÓN

O PDI *Abrir Rianxo ao mundo* resultou un proxecto moi motivador para o conxunto da comunidade educativa, no que a ilusión e as aprendizaxes compartidas foron os alicerces que posibilitaron o seu desenvolvemento. Se ben son moitas as familias que colaboran regularmente nas actividades realizadas no centro, o PDI foi importante para consolidar estas colaboracións, ao igual que os intercambios entre o profesorado e a coordinación co persoal non docente.

O desenvolvemento do proxecto levou tamén a que o equipo docente do centro afondase na posta en marcha das novas metodoloxías ligadas ao TIL e ao traballo por proxectos, integrándose no desenvolvemento dos procesos educativos, nos que a Biblioteca Escolar resultou, alén dun espazo físico con relevantes recursos ao dispor da comunidade, dinamizadora e promotora de moitas das actividades realizadas, que poden apreciarse nos enlaces web:

<http://www.edu.xunta.gal/centros/ceipcastelaorianxo/> e <http://bibliotecacastelao.blogspot.com/>.

- ÁLVAREZ, R. (2003). *La biblioteca escolar como recurso educativo*. Asturias: Consejería de Educación.

- PIQUÍN CANCIO, R. (2011). *Proyectos documentales integrados*. Navarra: Gobierno de Navarra.

- CASTÁN, G. (2002). *Las Bibliotecas escolares: soñar, pensar, hacer*. Sevilla: Diada.

- CAMACHO, J.A. (2004). *La biblioteca escolar en España: pasado, presente y un modelo para el futuro*. Madrid: Ediciones de la Torre.